

MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA (MUHBA)
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

08
quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
MADÏNA BARĠILÛNA | BARCELONA |

quarhis
ÈPOCA II·ANY 2012·N.08·ISSN 24555
240 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-11	PRESENTACIÓ JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
16-37	BARCELONA, PORT, COSTA I COMERÇ PROPOSTA D'EVOLUCIÓ DEL FRONT MARÍTIM DE BARCELONA DURANT L'HOLOCÈ, A PARTIR DE LA INTEGRACIÓ DE DADES GEOTÈCNiques, INTERVENCIIONS ARQUEOLÒGIQUES I CRONOLOGIES ABSOLUTES RAMON JULIÀ BRUGUÉS I SANTIAGO RIERA MORA
38-52	CIRCULACIÓ AMFÒRICA AL PORT DE LA <i>BARCINO</i> TARDOANTIGA: SEGLES V A VII DC CÈSAR CARRERAS MONFORT
54-78	" <i>QUE EN ELL STARA SEGURA LA MAIOR NAU DEL MON</i> ". TRÀFIC I EVOLUCIÓ DEL PORT DE BARCELONA AL SEGLE XV MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
80-109	LES GERRES DE TRANSPORT MARÍTIM: PRODUCCIÓ I COMERÇ A BARCELONA JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
112-129	NOTES I ESTUDIS L'OCUPACIÓ ALTMEDIEVAL DE LA VILANOVA DELS ARCS VELLS VANESA TRIAY OLIVES
130-149	EL FORN DE CERÀMICA DEL CARRER DE CARDERS. UN CENTRE PRODUCTOR DEL SEGLE XIII AL <i>SUBURBIUM</i> ORIENTAL DE BARCELONA ESTEVE NADAL ROMA
150-164	NOVES DADES SOBRE LA PRODUCCIÓ DE CERÀMICA MEDIEVAL DE BARCELONA. LA CARACTERITZACIÓ ARQUEOMÈTRICA DEL TALLER DEL CARRER DE CARDERS ROBERTA DI FEBO I MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ I CLAUDIO CAPELLI I JAUME BUXEDA I GARRIGÓS I JAVIER G. IÑÁÑEZ I ROBERTO CABELLA
166-191	LES PIPES DE CERÀMICA NO CAOLINÍTICA TROBADES A BARCELONA: PRODUCCIÓ I COMERÇ ALS SEGLES XVII-XIX JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I NÚRIA MIRÓ I ALAIX I MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
194-197	NOTICIARI PROJECTE PREHISTÒRIA DE BARCELONA
198-199	LA PORTA DE MAR DE <i>BARCINO</i> I LES TERMES PORTUÀRIES: UN NOU ESPAI PATRIMONIAL RECUPERAT PER A LA CIUTAT
202	INTERVENIR A LA MURALLA ROMANA DE BARCELONA
200-201	VII CONGRÉS DE MUSEÏTZACIÓ DE JACIMENTS ARQUEOLÒGICS
202-203	IMPACTE TECNOLÒGIC EN EL NOU MÓN COLONIAL. ACULTURACIÓ EN ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA CERÀMICA (TECNOLONIAL)
205-206	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
207-215	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS
217-224	ENGLISH TEXT. SUMMARY
225-233	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
235-239	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

L'OCUPACIÓ ALTMEDIEVAL DE LA VILANOVA DELS ARCS VELLS

Aquest estudi es basa en la presentació i l'anàlisi d'un conjunt de restes i materials arqueològics localitzats a l'excavació del carrer de Ripoll, número 25, atribuïbles al període altmedieval, que demostren una ocupació dels espais d'extramurs feta de manera ordenada i predeterminada i que ens situen davant

dels primers elements vertebradors d'un dels burgs més antics de Barcelona, la Vilanova dels Arcs Vells, que apareix al voltant de les arcades que sustenten l'aqüeducte. Les restes documentades permeten d'establir una seqüència de diverses fases ocupacionals entorn de l'evolució que pateix la zona en un context

cronològic tancat del segle IX-inicis del segle XI.

Paraules clau: aqueducte, ocupació altmedieval, articulació del territori, sitges, ceràmica carolíngia.

LA OCUPACIÓN ALTOMEDIEVAL DE LA VILANOVA DELS ARCS VELLS

Este estudio se basa en la presentación y el análisis de un conjunto de restos y materiales arqueológicos localizados en la excavación de la calle Ripoll, número 25, atribuibles al período altomedieval, que demuestran una ocupación de los espacios extramuros de manera ordenada y predeterminada y nos sitúan ante los primeros

elementos vertebradores de uno de los burgos más antiguos de Barcelona, la Vilanova dels Arcs Vells, que se erige en torno a las arcadas que sustentan el acueducto. Los restos documentados permiten establecer una secuencia de diversas fases ocupacionales en torno a la evolución que experimenta la zona en un contexto

cronológico cerrado del siglo IX-principios del siglo XI.

Palabras clave: acueducto, ocupación altomedieval, articulación del territorio, silos, cerámica carolingia.

THE EARLY MEDIEVAL OCCUPATION OF VILANOVA DELS ARCS VELLS

This study is based on the presentation and analysis of a series of archaeological remains and materials found in the excavation at number 25 in Ripoll Street. These remains are attributable to the early medieval period and show an arranged and predetermined occupation of the areas outside the city. Moreover, they provide

us with the first structuring elements of one of the oldest boroughs in Barcelona, Vilanova dels Arcs Vells, which appeared around the arcades supporting the aqueduct. The documented remains make it possible to establish a sequence of different phases of occupation around the evolution experienced

by the area in a closed chronological context between the 9th and early 11th centuries.

Key words: Aqueduct, early medieval occupation, arrangement of the territory, silos, Carolingian pottery.

L'OCUPATION AU HAUT MOYEN-ÂGE DE VILANOVA DELS ARCS VELLS

Cette étude se base sur la présentation et l'analyse d'un ensemble de vestiges et de matériaux archéologiques trouvés lors des fouilles au niveau du numéro 25 de la rue Ripoll, attribuées à la période du haut Moyen-âge. Ces restes prouvent une occupation des espaces *extra muros* faite de manière ordonnée et prédéterminée qui nous situe face

aux premiers éléments de constitution de l'un des bourgs les plus anciens de Barcelone, Vilanova dels Arcs Vells qui apparaît aux alentours des arcades soutenant l'aqueduc. Les restes documentés permettent d'établir une séquence de plusieurs phases d'occupation autour de l'évolution que souffre la zone dans le contexte

chronologique fermé du IXe siècle – début du XIe.

Mots clé : aqueduc, occupation du haut Moyen-âge, articulation du territoire, silos, céramique carolingienne.

Introducció

En aquest article s'hi presenta una part dels resultats obtinguts de l'excavació realitzada en el subsòl de la finca Ripoll 25¹ de Barcelona en el marc de la rehabilitació i reforma de l'edifici per a futurs equipaments socials². La intervenció afectà tant el subsòl de la planta baixa –més de 500 m²– com part dels paraments de la finca que permeten documentar interessants restes sobre l'evolució històrica de la zona (fig. 1).

La informació resultant de la intervenció ens permet obtenir dades sobre una ocupació continuada en la zona del *suburbium* des del segle I dC, amb restes importants d'un tram de l'aqüeducte romà provinent del Besòs, fins a l'actual finca datada al segle XIX³ i com aquest territori s'ha anat articulant al llarg del temps. Del conjunt de restes documentades cal fer especial esment a les corresponents al període altmedieval que fan evident una ocupació dels espais d'extramurs feta de manera ordenada i predeterminada i que ens situen al davant dels primers elements vertebradors d'un dels *burgs* més antics de Barcelona, la Vilanova dels Arcs Vells, que apareix entorn les arcades que sustenten l'aqüeducte. El conjunt de materials ceràmics localitzats en aquest període és molt homogeni, cosa que ens permet determinar que les restes del carrer de Ripoll formen part d'un context cronològic tancat del segle IX-inicis del segle XI. L'estratigrafia i les estructures documentades resulten prou significatives com per establir una seqüència de fases ocupacionals que ens permeten determinar l'evolució de la zona en aquest període.

Així doncs, s'han pogut establir fins a tres moments d'ocupació i/o activitat relacionats amb els canvis soferts en funció de l'organització i els usos dels espais.

- Fase I. Origen de l'ocupació del territori en època altmedieval
- Fase II. Consolidació de l'ocupació
- Fase III. Reestructuració de l'ocupació

Context i dinàmica territorial

A inicis del període carolingi es produeixen un seguit de canvis que transformen Barcelona en una ciutat medieval, un procés en què l'aparició de barris d'extramurs és determinant, però no la provoca pas la manca d'espai a la zona d'intramurs –en aquest moment es confirma la poca densitat de construccions existents– sinó que és la resposta a la manca d'oportunitats i de mitjans per adquirir aquests terrenys, com també el fet de considerar més positiu viure al costat dels horts i els camps (Banks, 2003).

Dins aquest procés d'expansió al nord de la ciutat neix un dels *burgs* més antics de Barcelona, la Vilanova dels Arcs Vells; de caràcter eminentment rural, el poblament d'aquest territori s'articula entorn de l'aqüeducte de Montcada en el tram més pròxim a la ciutat de *Barcino*. Un cop l'estructura queda en desús, en un moment poc precís dels segles IX o X, quan la ciutat troba un sistema de proveïment d'aigua alternatiu –el Rec Comtal–, les cases que s'edifiquen al seu voltant integren com a parets mitgeres algunes de les arcades de l'antic aqüeducte. La influència que genera aquesta obra d'enginyeria hidràulica en el seu entorn condiona de manera determinant el territori tant en època romana com en períodes posteriors (AAVV, 1992).

Establir, però, els orígens d'aquests primers nuclis de poblament fora de les muralles romanes no resulta fàcil. Fins ara no ha estat possible trobar cap element, ni documental ni arqueològic, que faci referència a l'evolució de la zona ocupada per la Vilanova dels Arcs des del segle VI fins a la fi del segle X, i les primeres referències documentades que parlen sobre el *burg* o barri dels Arcs, fora del portal Nou, daten de finals del segle X. D'aquí la importància que adquireixen les restes localitzades al carrer de Ripoll. L'àmbit que ocupa aquest nou nucli de poblament és de dimensions importants i segons la documentació escrita comprèn des del peu de la muralla

*Vanesatriay@gmail.com

1. Tot i que les intervencions arqueològiques al carrer de Ripoll de Barcelona han estat nombroses, en aquest article només es fa referència als resultats obtinguts a l'excavació de la finca Ripoll 25.

2. L'obra portada a terme l'any 2009 fou promoguda per Foment de Ciutat Vella i executada per la constructora Sacyr S.A.U., mentre que els treballs científics de l'excavació foren realitzats per l'empresa d'arqueologia Àtics SL sota la direcció de Vanesa Triay Olives.

3. Triay, V. 2011. *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva efectuada a la finca Ripoll 25, Capellans 10-16. Districte de Ciutat Vella, Barcelona*. Inèdita.

romana de l'actual plaça Nova fins a la parròquia de Sant Pere de les Puel·les seguint el trajecte de l'aqüeducte del Besòs (AAVV, 1993), però a dia d'avui encara no disposem de prou dades que permetin establir-ne amb exactitud tota l'extensió.

L'ocupació del territori en el sector més pròxim al recinte emmurallat es pot posar en relació amb l'activitat agrícola, ja que hi proliferen horts, vinyes i camps de conreu i les estructures d'emmagatzematge s'usarien de manera temporal en època de collita abans de la comercialització del producte (Banks, 1992: 31).

Ens trobem, doncs, que el poblament de la Vilanova dels Arcs encara presenta molts interrogants i les dades que actualment es tenen al respecte no permeten establir conclusions definitives sobre l'organització de la zona. Acabar de relacionar les informacions obtingudes de les excavacions realitzades en aquest sector més pròxim a la ciutat ens permet definir, com a mínim, com s'estén el poblament pel territori (fig. 2).

L'excavació portada a terme a l'avinguda de la Catedral a finals dels anys 80 ens descobreix un territori que continua sent un espai suburbà dedicat a feines agrícoles amb abundant presència d'estructures d'emmagatzematge. Els treballs realitzats en aquesta excavació permeten documentar una cinquantena de sitges, la concentració més gran de les quals es troba entorn la plaça Nova. D'aquestes sitges, n'hi ha una quinzena d'amortitzades amb ceràmiques romanes juntament amb materials característics del període carolingi i amb presència de ceràmiques espatulades, de manera que s'han d'adscriure a un context cronològic altmedieval⁴. Tanmateix, el nombre de sitges atribuïbles al context altmedieval podria ser més gran atès que els resultats sobre l'avinguda de la Catedral no són definitius i fins ara els treballs realitzats es basen en dades preliminars. La manca d'un estudi global sobre els materials localitzats en els reblliments de les sitges no permet establir de manera concloent en quin moment aquestes estructures quedaren en desús. Així doncs, si ens basem en les dades obtingudes en les diver-

ses intervencions realitzades en els últims anys en els espais suburbans de la zona de l'avinguda de Francesc Cambó, Pou de la Figuera, carrer de Jaume Giral i la mateixa finca del carrer de Ripoll, 25, observem una ocupació del territori més intensa en època altmedieval en relació amb els contextos tardoantics, fet reflectit en el percentatge més elevat de sitges carolíngies que de romanes. Sembla lògic considerar, doncs, que aquesta mateixa dinàmica d'ocupació del territori també es pot haver produït en l'entorn més immediat de la ciutat i que part de les sitges considerades fins a l'actualitat amortitzades entre els segles V i VI poden tenir una cronologia més tardana (AAVV, 1992: 65).

D'altra banda, les excavacions realitzades en el sector de l'avinguda de la Catedral no han proporcionat cap element constructiu que inequívocament pugui ser atribuït al període altmedieval. Hem de tenir en compte, però, que la intervenció no afectà tot el subsòl de l'avinguda, sinó que els treballs arqueològics se centraren en diversos punts específics, sense que s'exhaurís tot sovint l'estratigrafia. Així doncs, la manca de restes d'estructures muràries en aquest sector pot ser deguda a diferents factors, com que el fet de no haver excavat el subsòl en la seva totalitat possibilitaria l'existència de restes no excavades o que aquestes construccions fossin realitzades amb materials peribles, per la qual cosa no han arribat fins a l'actualitat.

Un altre indret amb restes a tenir en compte és el sector conformat pels carrers de Capellans-Sagrístans. Diverses intervencions⁵ han permès documentar estratigrafia, estructures de magatzem i la presència d'una estructura murària atribuïdes al context altmedieval. La documentació cada cop més acurada del subsòl de la ciutat permet obtenir noves dades sobre l'organització que hi hauria hagut en època altmedieval.

Evolució del territori

A diferència de les restes documentades tant en l'avinguda de la Catedral com en el sector dels carrers de Cape-

4. Agraïm a Carme Miró i Alaix, del Servei d'Arqueologia de Barcelona, que ens hagi facilitat documentació inèdita sobre l'excavació de l'avinguda de la Catedral.

5. La construcció de l'Hotel Barcelona Catedral i les millores en la xarxa de clavegueram han permès excavar diversos punts d'aquest sector. Nogués, J. 2004. *Memòria de l'excavació arqueològica realitzada al solar de la finca dels carrers Capellans 4- Sagrístans 2-6 Barcelona. 04/04*, Centre de Documentació MUHBA. Inèdita. I Triay, V. 2006. *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva al carrer dels Sagrístans 2-6, Capellans 4, Ciutat Vella, Barcelona*, Centre de Documentació MUHBA. Inèdita.

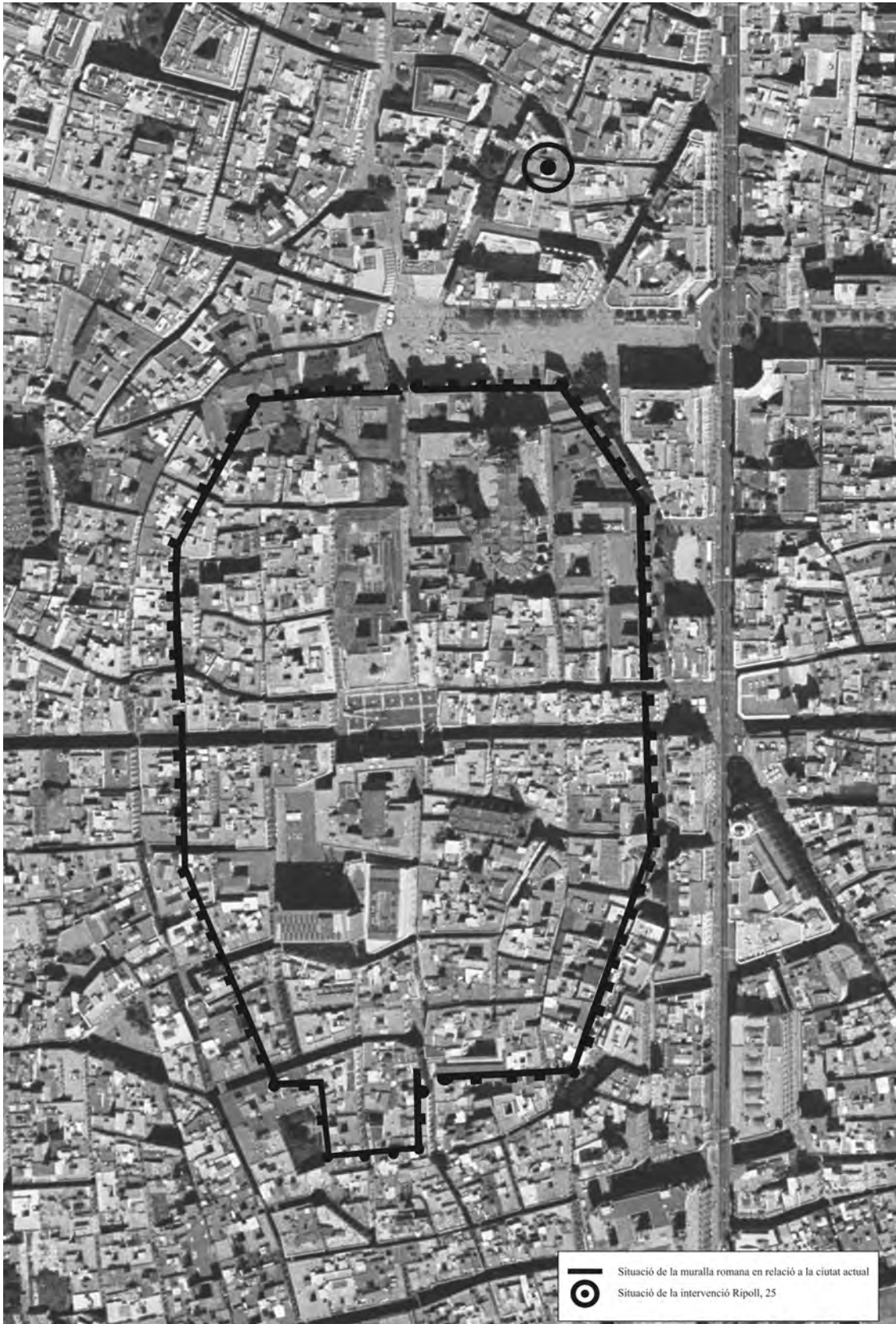

Figura 1
Planta de la muralla romana respecte a la ciutat actual amb la localització de la intervenció arqueològica del carrer de Ripoll, 25. (Planimetria: E. Revilla-MUHBA i Vanesa Triay)

llans-Sagristans, la importància de les restes documentades⁶ a la finca del carrer de Ripoll rau en la presència d'estructures muràries que, juntament amb un elevat nombre de sitges i retalls, ens permeten documentar un poblament ben articulat molt abans del segle X, data en què aquesta ocupació queda reflectida en les fonts escrites (Banks, 2003: 19).

Així doncs, l'estratigrafia i les estructures localitzades en aquest sector ens permeten establir una seqüència de tres fases ocupacionals que determinen l'evolució del sector en aquesta època des del segle IX fins a inicis del segle XI.

FASE I. ORIGEN DE L'OCUPACIÓ DEL TERRITORI EN ÈPOCA ALTMEDIEVAL

L'ocupació humana al subsòl de l'actual finca es documenta ja des d'època romana. La presència d'un dels aqüeductes que abasteixen d'aigua la ciutat de *Barcino*⁷ condiciona de manera molt directa el territori i determina el tipus de poblament que s'hi estableix. A partir del segle IV ens trobem amb una ocupació ben consolidada, amb la presència d'un tram de via⁸ amb orientació nord-est/sud-oest i, per tant, perpendicular a les arcades de l'aqüeducte, juntament amb nombroses estructures de magatzem.

La fase d'ocupació més antiga atribuïble a l'època altmedieval es caracteritza pel fet que trobem un territori definit a partir de la presència de nombroses sitges que es distribueixen pels espais existents de manera ordenada. Tot i la manca d'elements constructius associats a aquesta fase, la distribució de les sitges indica que en el seu moment aquest territori estava organitzat en base a l'existència d'un seguit d'estructures, possiblement fetes amb materials peribles, que haurien articulat el territori segons una organització preconcebuda, però que no han perdurat fins a l'actualitat (fig. 3).

Els principals factors que la caracteritzen són l'existència cada cop més elevada de sitges –en aquesta fase se n'han documentat fins a 24– com també diverses llars de foc distribuïdes per tot l'àmbit intervingut. Les sitges, de ma-

nera anàloga a l'avinguda de la Catedral, es troben excavades en els nivells romans i disperses per tot el subsòl de la finca, tret d'alguns punts –àmbit sud-oest– on se'n localitzen petites concentracions.

Les fosses presenten dimensions molt diverses, des de 0,75 m fins a 1,50 m de diàmetre. En alguns casos tan sols s'ha documentat el fons de l'estructura mentre que en d'altres s'arriba a documentar una profunditat de més d'un metre i mig⁹. El perfil de les sitges presenta parets rectes i el fons és còncau. Aquestes estructures, que en el seu origen són usades com a magatzem de cereals i altres tipus de queviures, acaben convertint-se en abocadors d'escombraries amortitzats amb restes de fauna (bàsicament oviçàpid i cargols) i material ceràmic. Aquest fenomen de les sitges s'ha estudiat amb precisió a la plaça del Rei en aquest mateix període (Beltrán de Heredia, 2006: 111-112).

Un altre factor a tenir en compte és la presència de diverses llars de foc. Aquestes estructures de combustió de poca entitat es localitzen directament a terra sense cap tipus de construcció associada i presenten formes i dimensions molt diverses. Per trobar l'origen d'aquests fogars ens hem de remuntar a les fases més tardanes del període romà, encara que la seva presència en aquest període és molt puntual, gairebé anecdòtica.

La consolidació de la presència de llars de foc es produeix en època altmedieval i és un nou element a tenir en compte sobre la cada vegada major incidència que es té sobre el terreny. Tanmateix, cal destacar que encara som al davant d'una ocupació de tipus puntual, tot i que cada cop més freqüent, i que la localització de les llars de foc possiblement s'ha de relacionar amb moments d'ocupació vinculats a l'ús de les sitges.

El material ceràmic recuperat d'aquesta primera fase d'ocupació altmedieval és molt nombrós i s'ha localitzat íntegrament a l'interior de les fosses, on formava part de les deixalles que les colmaten, la qual cosa fa que es tracti majoritàriament d'un material molt fragmentat (làm. 1). Sense cap mena de dubte la tipologia d'aquestes

6. L'any 2007 es realitzà una primera intervenció que afectà el subsòl de dues de les estances de l'actual finca, en una de les quals s'hi van documentar diverses sitges datades als segles IX i XI. Tota aquesta informació està recollida a la memòria científica Mas, C. i Ripoll, G. 2007. *Intervenció arqueològica al carrer de Ripoll 25/ carrer dels Capellans 10-16 (Districte de Ciutat Vella, Barcelona)*, Centre de Documentació MUHBA. Inèdita.

7. L'excavació realitzada a la finca Ripoll 25 ha permès documentar les restes de dos pilars i part de l'*specus* de l'aqüeducte romà provinent de Montcada, que són la continuació de les arcades documentades l'any 1989 a l'antiga plaça de Duran i Bas.

8. Aquest tram de via no està reflectit en l'estudi publicat per Busquets, C. *et alii*, 2009, pp. 125-141, ja que la seva troballa és posterior a la data de publicació.

9. Cal remarcar que la dinàmica de l'obra que ha motivat l'excavació no ens ha permès documentar en la seva totalitat algunes d'aquestes estructures, de manera que no es disposa de totes les dades per establir conclusions definitives sobre les seves dimensions reals.

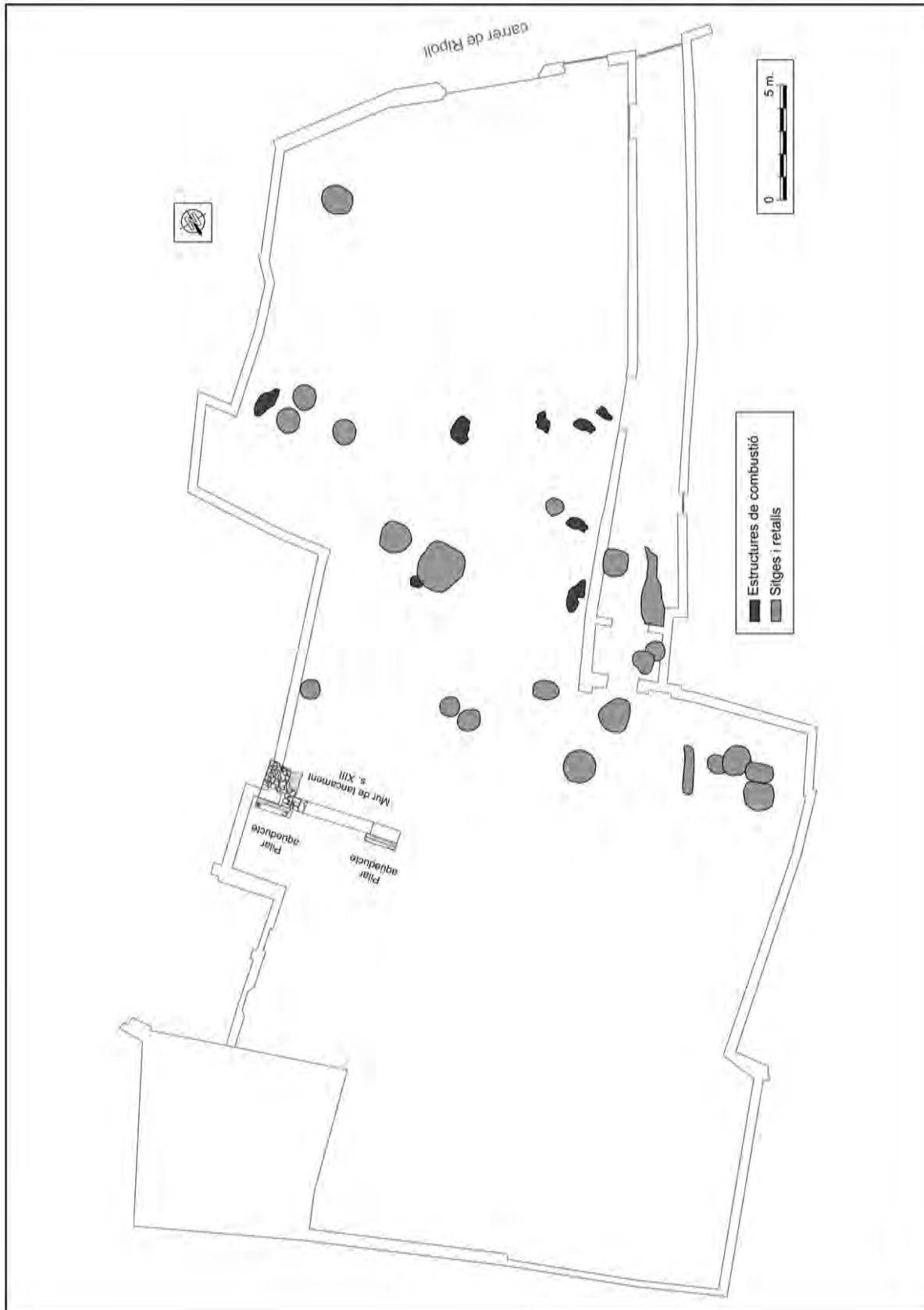
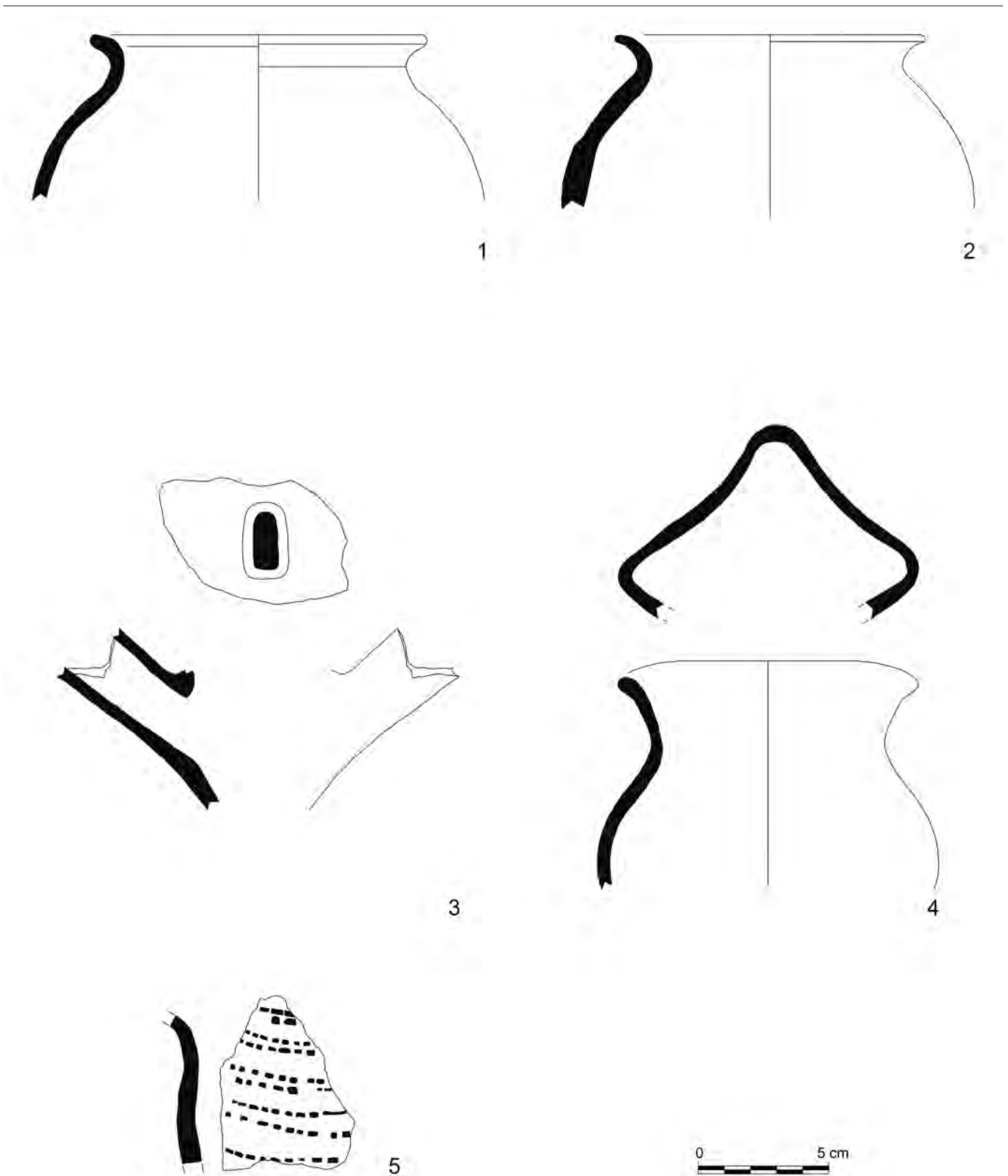

Figura 3
Planta de la fase I.
(Planimetria: Vanesa Triay)

Làmina 1

Materials representatius de la fase I.
(Dibuix: Ester Medina i Vanesa Triay)

peces forma part del material característic del període carolingi, tot i la presència residual de restes romanes. En general hi ha un clar predomini de ceràmica comuna de coccio reductora que sempre apareix associada a ceràmiques amb acabats espatulats. Ens trobem, doncs, amb el mateix tipus de material documentat en altres contextos altmedievals de la ciutat de Barcelona, com al jaciment de la plaça del Rei o l'Arxiu Administratiu (Beltrán de Heredia, Revilla, 1999; Beltrán de Heredia, 2006).

Dins d'aquest conjunt ceràmic, la forma més representada és l'olla de perfil en S amb el fons pla o lleugerament còncav, tot i que també s'hi documenta la presència d'olles de cos globular (lâm. 1, fig. 1 i 2) i olles de boca tetràlobulada, en alguns dels casos espatulades (lâm. 1, fig. 4). Algunes d'aquestes peces presenten decoracions (López *et alii*, 2003), sobretot de bandes incises i impressions de cercles, tot i que també hi ha algun fragment amb decoració amb rodeta (lâm. 1, fig. 5). La presència de la sitra també és força rellevant; aquesta forma no documentada en etapes anteriors s'introdueix a Catalunya a partir de la conquesta carolíngia i es converteix en el fòssil director del període. Amb menor presència, hi ha altres formes a tenir en compte, com la gerra de bec pinçat relacionat amb els atuells de taula a banda de les sitres, i també formes obertes com les servidores i les cassoles (Beltrán de Heredia, 2006). També cal destacar la presència d'un abocador de secció rectangular i acabat espatulat no documentat en la tipologia coneguda (lâm. 1, fig. 3).

FASE II. CONSOLIDACIÓ DE L'OCUPACIÓ

En algun moment entre els segles IX i X es produeix un canvi important en l'organització d'aquestes àrees pròximes al recinte emmurallat i es passa d'una ocupació de caràcter més puntual o estacional a un poblament amb una sòlida estructuració (fig. 4). La intervenció ha permès la documentació de nombroses estructures muràries que determinen uns espais ben definits i amb una intencionalitat en la seva organització. La zona està constituïda per petites parcel·les formades per murs de pedra i

argila que delimiten uns espais interiors on es localitzen nombroses estructures d'emmagatzematge, murs de menor entitat i pous d'aigua (fig. 5). Així doncs, les primeres construccions que conformen la Vilanova dels Arcs s'han de relacionar encara amb un territori fortament agrícola, amb una ocupació ben consolidada però amb una tipologia que no arriba a ser de tipus domèstic¹⁰. Tot i que en molts dels casos les restes estructurals són testimonials, són prou significatives com per establir un patró espacial, que fa possible identificar fins a cinc parcel·les ben diferenciades de planta rectangular i dimensions entre els 8-10 m de longitud i els 4-6 m d'amplada. En el seu interior, aquestes petites porcions de terreny presenten una distribució de l'espai diferenciada de la resta, cosa que fa suposar que pertanyen a diversos propietaris (fig. 6).

En aquests àmbits la presència de sitges és nombrosa –unes 27–, gairebé la mateixa quantitat que en la fase anterior. La principal diferència es troba en el fet que ara es localitzen en uns espais delimitats i això obliga a una major concentració, que provoca afectacions per contacte i genera la necessitat d'aixecar parets interiors amb pedres, més resistents, per evitar el seu ensorrament. Tipològicament, aquestes estructures de magatzem són similars a les de la fase inicial; però, en general tenen uns diàmetres més reduïts –entre els 0,60 i 1,20 m–, i també són de parets rectes i fons còncav amb una profunditat de més de metre i mig¹¹. A nivell global, doncs, podem destacar que totes les sitges del període altmedieval documentades en aquesta intervenció presenten formes i dimensions molt similars i no serà fins al segle XII que es documenta un canvi important en la tipologia constructiva, ja que són de dimensions més grans i de secció globular.

Aquest entramat parcel·lari està acompanyat d'una més gran complexitat productiva, que fa evident el fet que juntament amb les sitges també s'hi documentin retalls circulars per encabir-hi contenidors ceràmics, mentre que les fosses estan associades a estructures de fusta, de

10. El mur documentat en l'excavació realitzada al solar dels carrers de Capellans, 4-Sagristsans, 2-6 presenta les mateixes característiques constructives i disposició sobre el territori que els documentats en la finca del carrer de Ripoll. Això ens fa pensar que es pot tractar d'una estructura murària relacionada amb l'existència d'una parcel·lació en un sector més pròxim a la ciutat.

11. Com ja hem exposat en el cas de la fase I, en aquesta fase II moltes de les sitges tampoc es van poder documentar en la seva totalitat.

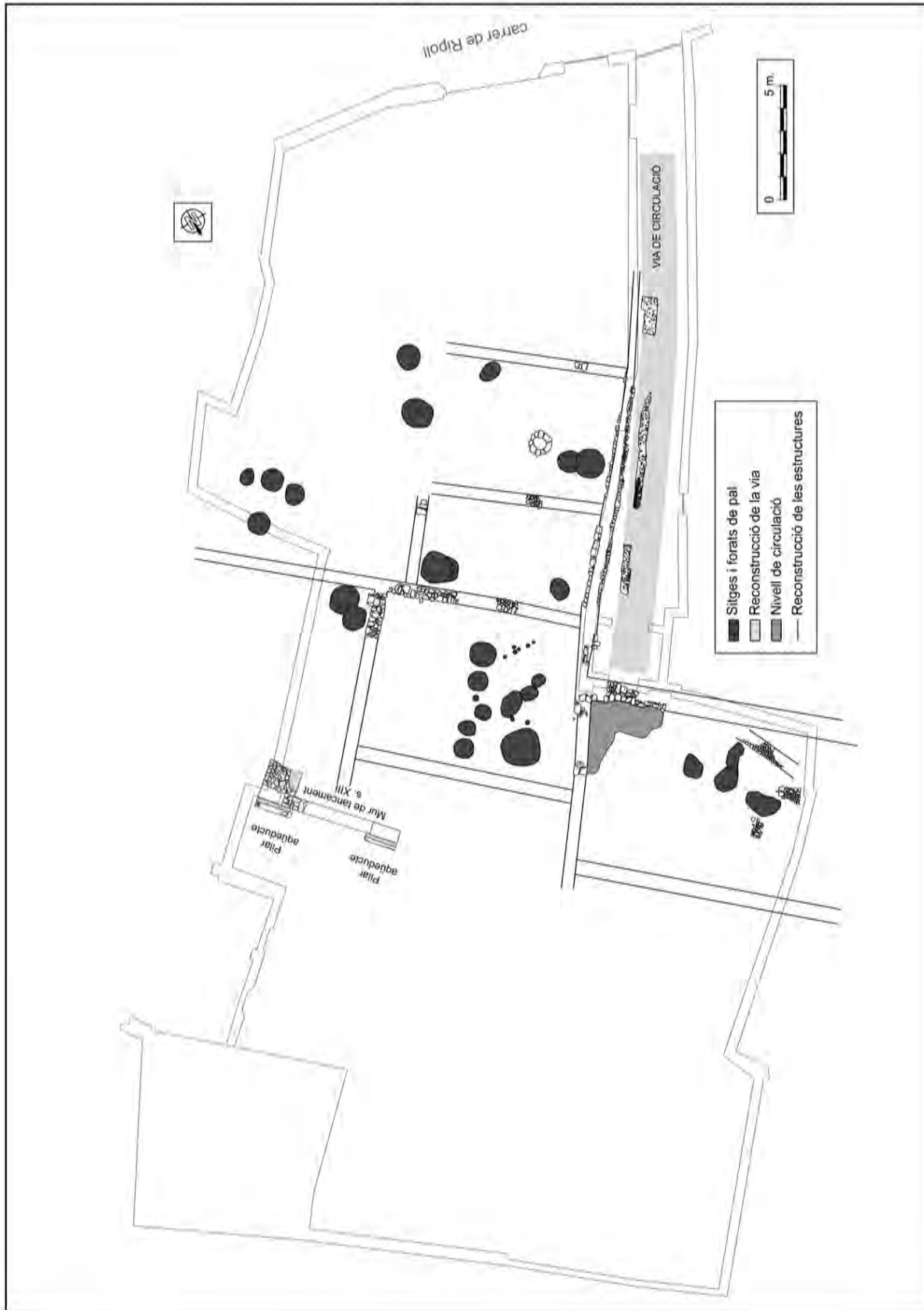

Figura 4
Planta de la fase II.
(Planimetria: Vanesa Triay)

Figura 5
Mur que configura una de les parcel·les de la segona fase d'ocupació altmedieval.
(Fotografia: Vanesa Triay)

les quals actualment només en resten els forats de pal fets al terra per encaixar-les. En una de les sitges s'hi documenta un buit entre la paret de l'estructura i el seu rebli-

ment d'entre 1 i 1,5 cm que apunta a l'existència d'un revestiment interior fet de fusta i que amb el temps ha desaparegut i ha deixat només aquest buit i nombroses restes de carbons, una pràctica amb què es buscava millorar l'estat del gra i augmentar el seu període de conservació. Aquest fenomen de revestiment de les parets de les sitges amb fusta també es troba ben documentat a l'excavació de la plaça del Rei de Barcelona (Beltrán de Heredia, 2006: 111-112).

A banda de les estructures relacionades directament amb el magatzem d'aliments, a l'interior de les parcel·les hi ha altres elements que ens permeten acabar de definir com s'organitzen aquests espais. En una de les parcel·les s'arriben a diferenciar clarament dos àmbits. En un sector hi ha restes d'un nivell de circulació format per una capa molt compactada d'argiles rubafectades amb restes de cendres i carbons i sense la presència de cap sitja, mentre que a l'altre sector s'hi localitzen les sitges i diversos murs de menor entitat fets amb petites pedres i argila que haurien pogut conformar un recinte tancat. També cal destacar la presència d'un pou d'aigua en una altra de les parcel·les, el qual a causa de les seves reduïdes dimensions –1 m de diàmetre– apunta que estaria relacionat amb el consum humà més que no pas amb feines vinculades amb el món agrícola.

Aquesta zona ordenada a partir de diverses parcel·les s'articula alhora al voltant d'una via, de manera que tenim un territori definit a nivell estructural i ben comunicat amb el seu entorn, amb la coincidència que la calçada carolíngia es localitza just en el mateix àmbit que la via romana del segle IV documentada en els estrats inferiors, fet que confirma una clara continuïtat en les zones de pas i que les rutes de comunicació d'aquestes àrees rurals tenen el seu origen en època romana.

Així doncs, tenim conservat un tram total d'uns 13 m de longitud amb un nivell de circulació format per pedretes, graves, restes de material constructiu i ceràmica que conformen una superfície dura i consistent que recorda la tècnica constructiva usada en d'altres calçades d'època

Figura 6

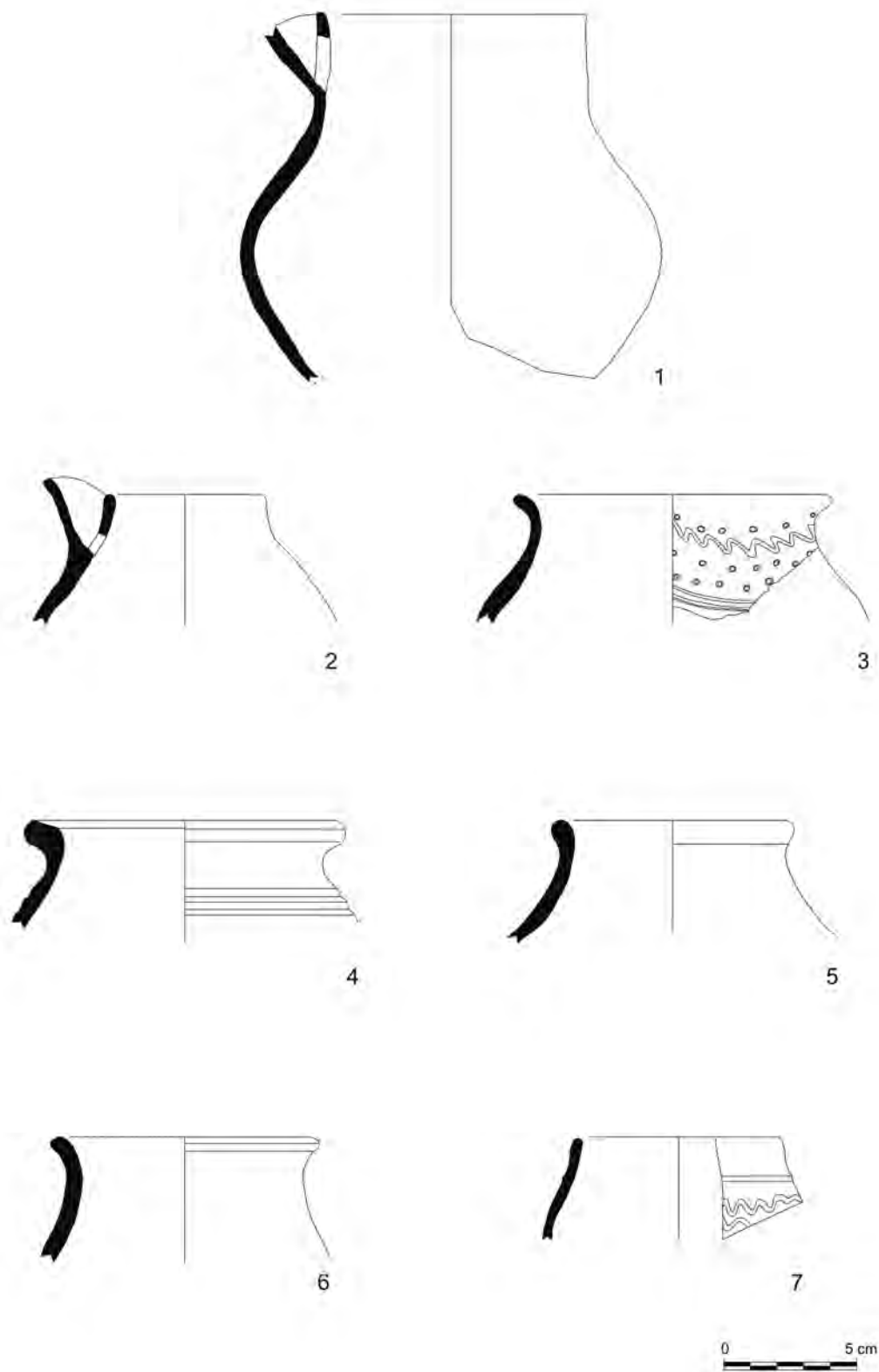
Interior d'una de les parcel·les de la fase II.
(Fotografia: Vanesa Triay)

romana documentades en diversos punts del *suburbium* de la ciutat de *Barcino* (Busquets *et alii*, 2009). L'ús de la via altmedieval té continuïtat en èpoques posteriors i es consolida com a zona de pas fins a inicis del segle XVIII, en què es configura un entramat territorial que esdevé la base del procés d'urbanització que es desenvolupa a mitjan segle XIII en tot aquest sector fora muralla¹².

En aquesta fase d'ocupació no es documenten canvis en la cultura material. Els materials ceràmics recuperats, tant en nivells on es construeixen les estructures com en els provinents de les amortitzacions de les sitges, mantenen continuïtat tècnica i formal amb l'etapa anterior (làm. 2). Els materials relacionats amb aquesta fase són molt nombrosos i gairebé totes les formes documentades en contextos carolingis s'hi troben representades. En general, però, la ceràmica es troba molt fragmentada, sobretot la provinent dels estrats usats per anivellar el sòl. Es manté el predomini de la ceràmica comuna de cocció reductora sobre l'oxidant (en alguns casos la cocció reductora és irregular i presenta recipients amb tonalitats grises o negres amb zones de tonalitat marró) i la presèn-

cia de ceràmiques amb acabats espatulats és força abundant. La forma més representada continua sent l'olla de perfil en S en les seves diverses variants, juntament amb les olles de cos globular i lleugerament carenat i les de boca tetralobulada. També hi ha olles altes (làm. 2, fig. 4) amb les vores més inclinades i el llavi arrodonit, destinades segurament a l'emmagatzematge. Aquestes peces apareixen en molts casos decorades amb petites impressions circulars i bandes incises que formen línies paral·leles, ondulades o en ziga-zaga i no tan sovint les decorades amb rodeta (làm. 2, fig. 3). La sitra continua sent la forma per excel·lència d'aquest període i la seva presència és preponderant. Tot i la major abundància de produccions espatulades, també s'han documentat restes de sitres de pastes reduïdes sense retoc d'espàtules (làm. 2, fig. 1 i 2). Dins del grup de les formes tancades també s'hi documenta l'orsa, de la qual se'n localitzen les dues variants, tant amb el coll recte i llarg acabant amb un cos globular com les de gairebé sense coll i cos amb perfil més ovoide (làm. 2, fig. 5 i 6). La forma es presenta decorada amb bandes incises que combinen franges de

12. En el passatge situat entre les finques 23 i 25 del carrer de Ripoll, on es localitzen les restes de les vies d'època romana i altmedieval, també s'hi documenta la presència d'una androna a partir de mitjan segle XIII. Aquest pas comunicava el carrer de Ripoll amb el carrer de Sagristans i vorejava un hostal de l'època anomenat d'en García. Les dades estratigràfiques ens permeten afirmar que es manté en ús fins a inicis del segle XVIII quan una reforma realitzada a la finca Ripoll 23 cega el pas i dóna lloc a l'actual passatge sense sortida. Ens trobem, doncs, davant d'una via de comunicació de llarg recorregut temporal, de manera que, tot i que el territori es redefeixi, sempre s'acaba articulant entorn d'una xarxa viària ben estructurada i sòlida.

Làmina 2

Materials representatius de la fase II.
(Dibuix Ester Medina i Vanesa Triay)

línies paral·leles i ondulades i també en ceràmica espatulada (làm. 2, fig. 7). Tal com també passa en la fase I, hi ha altres formes a tenir en compte dins aquest context encara que es trobin menys representades dins el còmput global, però no per això són menys significatives, com la cassola i la gerra de bec pinçat, que s'ha de relacionar més amb les peces destinades a taula (Beltrán de Heredia, 2006).

FASE III. REESTRUCTURACIÓ DE L'OCUPACIÓ

A finals del segle X-inicis del segle XI es produeix una nova estructuració d'aquest territori que comporta un canvi en l'organització establerta fins aleshores. La via de circulació, les parcel·les i les estructures que s'hi relacionen són amortitzades per un seguit d'estrats que donen lloc a un espai més ampli i amb poques evidències de restes estructurals. Es passa doncs, d'una zona molt compartimentada resultat de la presència de petites porcions de terra a un territori que possiblement s'articula entorn de recintes de majors dimensions fruit d'una reorganització espacial més que d'un canvi en el concepte territorial (fig. 7). Totes les dades apunten a la continuïtat de les tasques que s'hi desenvolupen i la zona encara es mantindrà com a espai agrícola al llarg del segle XII, amb una nombrosa presència de sitges destinades al magatzem d'aliments. No serà fins ben entrat el segle XIII que es produeix una variació en l'ús del sòl amb la construcció de les primeres finques de tipus domèstic.

La presència de restes estructurals vinculades a la tercera fase d'ocupació altmedieval són escasses en relació amb la fase anterior atès que tan sols comptem amb la presència de dues estructures muràries, un pou d'aigua i un nombre de sitges molt reduït. És important destacar que no es produeix cap trencament amb l'etapa anterior i no es detecten elements de destrucció ni d'abandó i la manca de dades al respecte no implica necessàriament que es produeixi cap despoblament en la zona¹³. Es documenta una clara continuïtat en la tipologia constructiva, les estructures estan fetes amb pedres i argila i, a

vell de distribució, els murs mantenen la mateixa orientació que en la fase anterior. Tot i disposar de menys dades sobre aquesta última fase d'ocupació, s'ha pogut determinar l'existència d'un mínim de dues parcel·les, en l'interior d'una de les quals s'han localitzat dues estructures de magatzem. Una de les sitges es troba associada a un forat de pal de planta quadrangular i revestit de pedres planes que hauria sustentat algun tipus d'estructura de fusta. En la segona de les parcel·les només hi ha les restes d'un pou d'aigua de característiques molt similars al de la fase II, però de majors dimensions –amb un diàmetre d'1,60 m.

Ens trobem, per tant, amb un territori d'extramurs amb una ocupació ben consolidada que evoluciona internament en funció de les necessitats pròpies, però que continua organitzant-se al voltant d'espais definits a partir de la presència de parcel·lacions i sempre basada en un ordre preexistent.

Els materials recuperats d'aquesta darrera fase d'ocupació mantenen una clara continuïtat en relació a les ceràmiques documentades en les dues fases anteriors, tant pel que fa a la tipologia com a la quantitat. Majoritàriament els materials provenen dels estrats que amortitzen la fase II i gairebé no disposem de restes provinents de les sitges, ja que una no fou excavada i l'altra està documentada molt parcialment¹⁴. Percentualment la ceràmica comuna continua sent la més abundant, tot i que el volum de les restes espatulades es manté força elevat. L'important pes d'aquest tipus de ceràmica en el conjunt dels materials permet determinar que el tercer estadi d'ocupació es produeix a finals del segle X-inicis del segle XI, ja que a partir d'aquest moment la ceràmica amb acabats espatulats en contextos altmedievals esdevé residual (Beltrán de Heredia, 2006: 131).

Les olles (làm. 3, fig. 1 i 2) juntament amb les sitges (làm. 3, fig. 4) continuen sent les formes més representades, tot i que en general la ceràmica es troba molt fragmentada, la qual cosa no permet acabar de precisar les especificitats de cada peça. També s'hi documenta la presència

13. El subsòl de la finca Ripoll 25 es troba molt afectat per les reformes que s'hi realitzaren al segle XVII i, posteriorment, ja al segle XIX, que comportaren l'eliminació d'una part important dels nivells més antics d'ocupació fins al punt de trobar-nos amb restes de la segona fase altmedieval just per sota de l'actual nivell de circulació. Així doncs, la manca de dades sobre l'última fase d'ocupació carolíngia la pot provocar que en aquest processos les restes van ser destruïdes, més que no pas perquè no n'hi hagi. Majoritàriament les dades obtingudes sobre aquesta fase es localitzen en àmbits menys alterats per les accions més recents.

14. La intervenció sobre el subsòl està condicionada per les necessitats de l'obra, cosa que ha comportat que en alguns sectors l'estratigrafia existent no s'hagi pogut documentar en la seva totalitat.

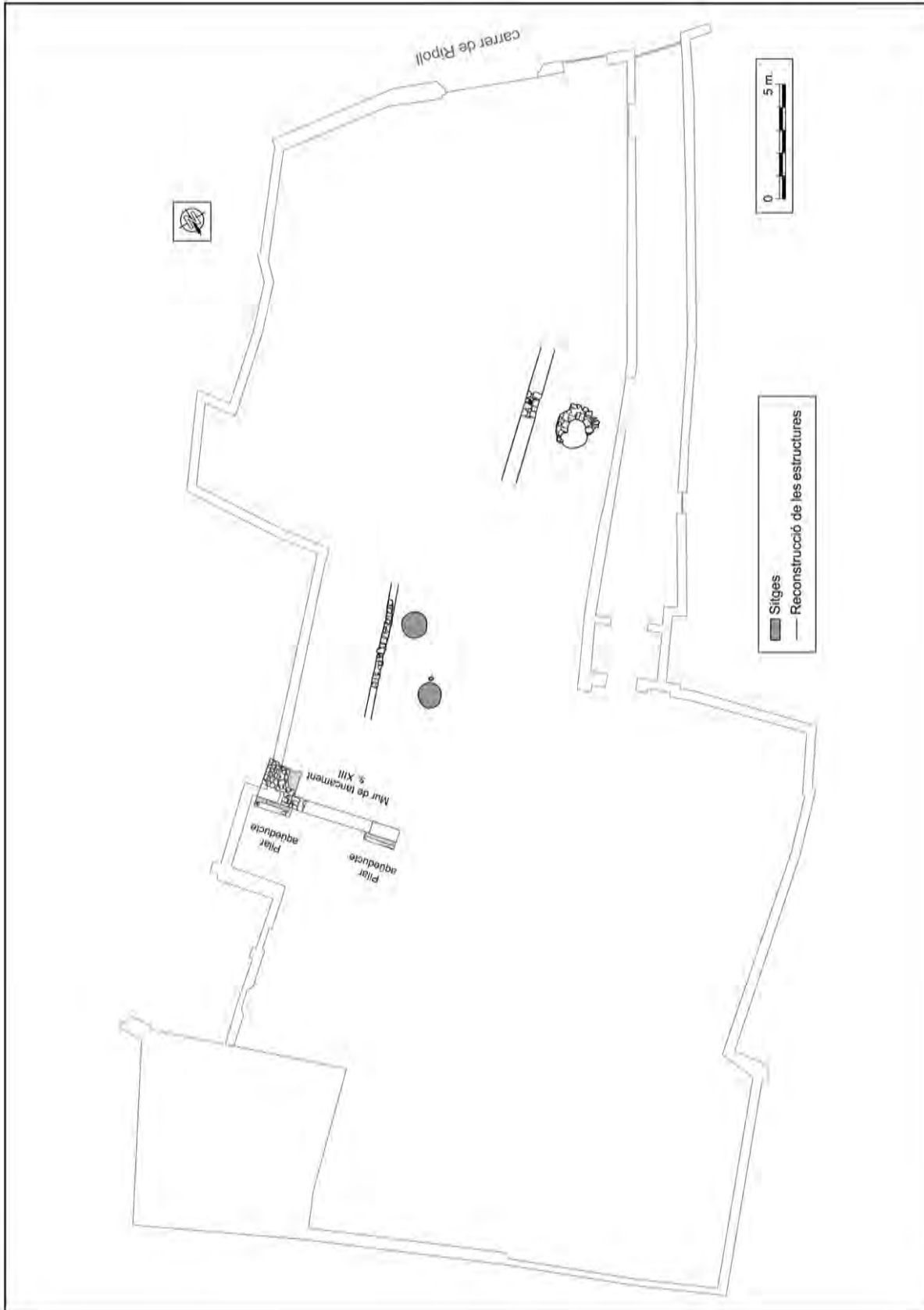
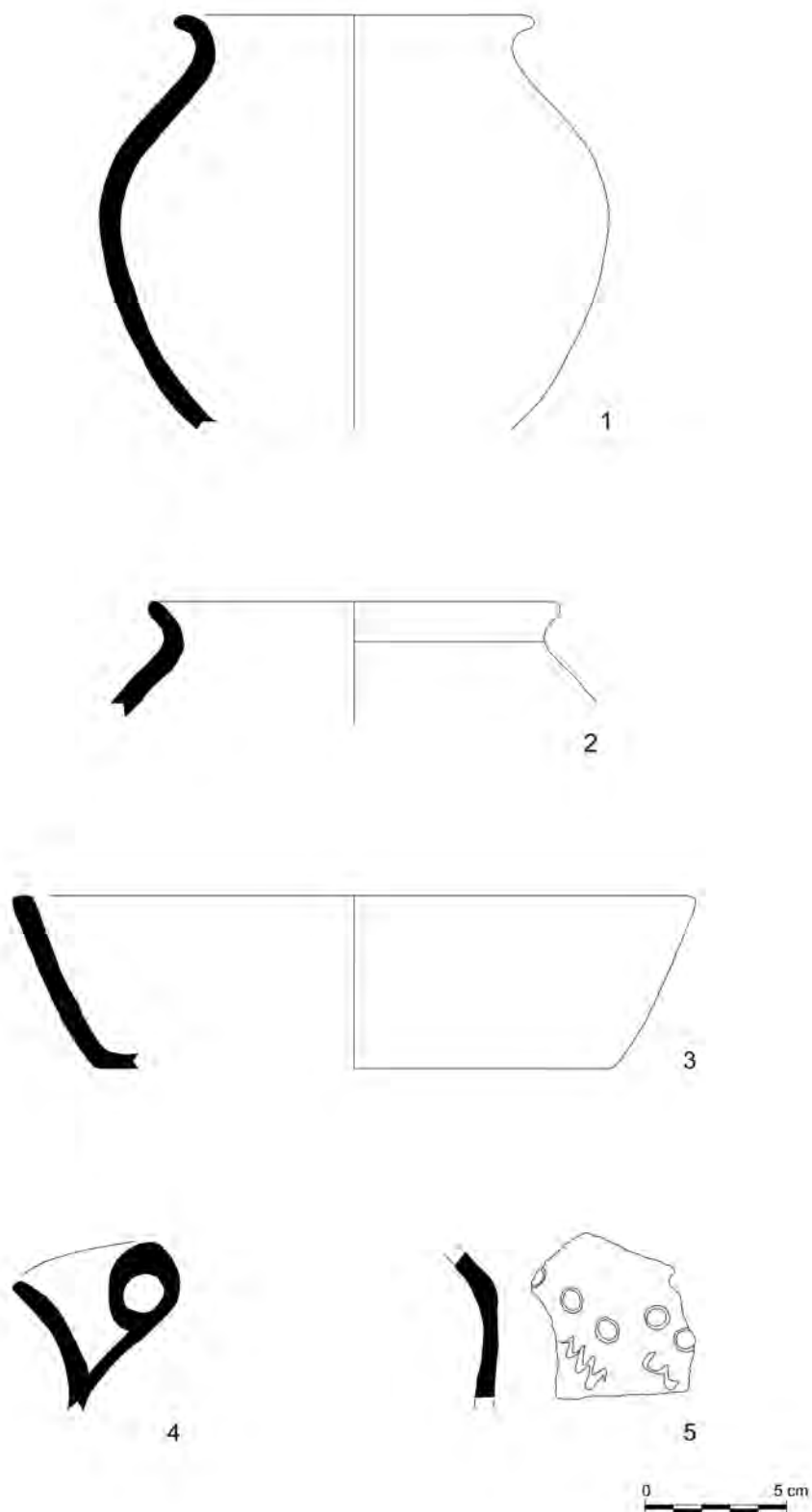

Figura 7
Planta de la fase III.
(Planimetria: Vanesa Triay)

Làmina 3
Materials representatius de la fase III.
(Dibuix: Ester Medina i Vanesa Triay)

de formes obertes com servidores (làm. 3, fig. 3) i cassoles, i en un dels estrats apareix el fragment d'una gerra de bec pinçat amb pasta de coccio reductora irregular i amb l'interior de tonalitat marronosa. Les peces decorades es redueixen bàsicament a les olles que presenten decoracions incises amb motius molt senzills, que formen bandes de línies paral·leles o ondulades. Un especial esment es mereix un exemplar que està ornamentat amb impressions a punxó combinades amb bandes incises paral·leles en ziga-zaga (làm. 3, fig. 5). Es tracta d'un fragment de pasta beix sense forma que possiblement prové d'una peça tancada. Si bé en general la decoració a punxó es redueix a petites impressions circulars de diàmetre variable que es combinen per formar diversos motius decoratius, aquest tipus de decoració es troba ben documentada a Barcelona (Beltrán de Heredia, 2006: 132), si bé, en aquest cas, el diàmetre dels cercles és força més gran –d'uns 8 mm– comparat amb el d'altres peces documentades en el conjunt de materials carolingis de Barcelona.

Conclusions

Les restes documentades al carrer de Ripoll, tant per la seva ubicació com per les característiques i la cronologia, aporten noves dades per avançar en el coneixement sobre el procés d'ocupació de la Vilanova dels Arcs Vells.

Les troballes més rellevants se centren en la localització d'un nombre important d'estructures d'època altmedieval inèdites a la zona fins ara i relacionades amb el procés organitzatiu que es produeix en el territori suburbà situat al nord de la ciutat entorn de l'aqüeducte romà del Besòs. Les restes arqueològiques documentades permeten establir fins a tres fases diferenciades d'ocupació en un context cronològic molt determinat –entre els segles IX-inicis del segle XI. Inicialment aquest poblament es basa en l'ocupació d'uns espais amb finalitats agrícoles i es defineix a partir de la presència d'abundants estructures destinades a l'emmagatzematge d'aliments, que es

distribueixen pel territori de manera organitzada de manera que la distribució de les sitges respon a un plantejament inicial dels espais. Atès el caràcter temporal d'aquesta ocupació no s'hi documenten restes estructurals i només s'hi detecta la presència d'algunes llars de foc.

En un segon estadi el territori evoluciona cap a una major complexitat organitzativa, fruit d'una ocupació cada cop més consolidada que s'articula a partir de petites parcel·les ben comunicades amb el seu entorn a partir d'una via de circulació als marges de la qual es construeixen. Les parcel·les delimiten espais destinats a magatzem i les sitges documentades s'alternen amb altres elements com pous, murs de menor entitat i estructures de fusta que posen de manifest una distribució d'espais interiors. En un tercer estadi, les petites parcel·les es transformen en recintes de majors dimensions. Les dades al respecte són escasses, però ens presenten un territori que es manté en constant evolució i que s'adapta a les noves necessitats de la població, encara que mantenint sempre un mateix criteri organitzatiu i conceptual.

L'origen de la Vilanova dels Arcs Vells sempre s'ha associat a l'ocupació dels espais pròxims a l'aqüeducte romà. Les dades obtingudes de l'excavació del carrer de Ripoll ens permeten establir que l'ocupació del territori en època altmedieval s'articula entorn de l'estructura romana, però sense afectar-la directament. No serà fins al segle XIII que l'aqüeducte romà del Besòs queda incorporat a les construccions medievals, possiblement dins el procés urbanístic en què queda immersa aquesta zona amb la construcció de les primeres finques de tipus domèstic. Les noves cases s'aixequen tot mantenint els mateixos espais anteriorment ocupats pels murs que configuraven les diverses parcel·les, de manera que es manté l'ordre territorial establert en època altmedieval.

Així doncs, l'anàlisi de les dades obtingudes a l'excavació del carrer de Ripoll ens permeten establir un nou punt de vista sobre l'origen de la Vilanova dels Arcs Vells, com també de l'evolució de l'ocupació del territori en les fases inicials de la seva creació.

BIBLIOGRAFIA

AAVV 1992. *L'avinguda de la Catedral: de l'ager de la colònia Barcino a la Vilanova dels Arcs*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

AAVV 1993. "Estudi històric-arqueològic a l'avinguda de la Catedral", *III Congrés d'Història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història. Barcelona 20, 21 i 22 d'octubre 1993. Ponències i Comunicacions*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, pp. 109-113.

BANKS, P. 1992. "L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300", a SOBREQUÉS CALLICÓ, J. *Història de Barcelona, Barcelona*, Ajuntament de Barcelona-Enciclopèdia Catalana, vol. 2, pp. 25-71.

BANKS, P. 2003. "El creixement físic de Barcelona, segles X-XIII", *Barcelona Quaderns d'Història*, 8, Barcelona, pp. 11-33.

BELTRÁN DE HEREDIA, J.; REVILLA, E. 1999. "La ceràmica grisa amb decoració impresa a Barcelona", *Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, pp. 475-492.

BELTRÁN DE HEREDIA, J. 2006. "Los contextos altomedievales de la plaza del Rei de Barcelona: La cerámica de tradición carolingia", *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*, Època II, 2, Museu d'Història de Barcelona, Institut de Cultura, Barcelona, pp. 108-139.

BUSQUETS, C. *et alii* 2009. "Les vies d'accés a les portes nord-oest de *Barcino* a través dels testimonis arqueològics", *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*, Època II, 5, Museu d'Història de Barcelona, Institut de Cultura, Barcelona, pp. 125-141.

LÓPEZ, A.; FIERRO, X.; ENRICH, J.; SALES, J.; BELTRÁN DE HEREDIA, J. 2003. "Cerámica tardorromana y altomedieval en la provincia de Barcelona. Siglos VII-X", *II Simposio de Arqueología. Cerámicas tardorromanas y altomedievales en la Península Ibérica: ruptura y continuidad*, Anejos de Archivo Español de Arqueología, XXVIII, Màrida, pp. 41-65.

RIU-BARRERA, E. 1998. "La ceràmica espatulada i les sitges de la Catalunya Vella (c.s. IX-XI), a més d'unes quantes observacions sobre l'arqueologia, la ceràmica i la història", *Ceràmica medieval i postmedieval. Circuits productius i seqüències culturals*, Monografies d'Arqueologia medieval i postmedieval, GRAMP 4.-UB, Barcelona, pp. 21-37.

TEXTOS EN CASTELLANO
SÍNTESIS

dos procedentes de los rellenos de las bóvedas de los edificios góticos posteriores a esta fecha.

La forma más característica y numerosa de esta producción, que se produce a lo largo de los siglos XIV-XV, es la que hemos denominado tipo V. Se corresponde con una pieza de perfil ovoide un poco alargado, de cuello corto o sin cuello, base plana y pequeña, normalmente más estrecha que la boca y a menudo un poco engrosada. El borde, con un característico baquetón, se presenta habitualmente orientado hacia fuera, lo que facilitaba la disposición del tapón que cerraba la pieza. Estas piezas iban marcadas con el sello del taller, como indicaba la normativa municipal. Se han podido individualizar 37 sellos de talleres. Se trata de marcas circulares impresas, algunas de las cuales incluyen el nombre del maestro alfarero. Una vez la tinaja de embarque entraba en circulación, la presencia del sello hacía posible la vinculación al taller de producción, taller que debía responder ante cualquier problema imputable a la falta de calidad del envase. A menudo estas tinajas tienen marcas pintadas en negro o en rojo; son las señales mercantiles que permitían reconocer la propiedad en los espacios portuarios y en general en toda la red de distribución.

La *alfàbia* de transporte medieval puede acabar constituyendo un importante elemento de datación, como lo es el ánfora para la época romana y tardoantigua. Funcionan en un período muy acotado, ya que la producción de *alfàbies* barcelonesas decae cuando se desencadena la guerra civil de 1462-1472, que puso fin a la expansión comercial catalana, hasta extinguirse definitivamente. Todo parece indicar que cuando se reemprende la actividad después de la guerra civil las tinajas de embarcar se hacían en Valencia. La presencia cuantitativa de *alfàbies* barcelonesas en los rellenos de edificios góticos de la segunda mitad del siglo XV disminuye considerablemente, y hacia finales de siglo y principios del siglo XVI sólo encontramos alguna pieza testimonial.

La intervención arqueológica realizada en la finca número 25 de la calle Ripoll de Barcelona aporta nuevos datos sobre el proceso de expansión de uno de los burgos más antiguos de Barcelona, la Vilanova dels Arcs Vells. Los hallazgos más relevantes se centran en la localización de un considerable número de estructuras de época altomedieval hasta el momento inéditas en la zona y relacionadas con el proceso organizativo que se produce en el territorio suburbano situado al norte de la ciudad en torno al acueducto romano del Besòs. Los restos arqueológicos documentados permiten establecer hasta tres fases diferentes de ocupación en un contexto cronológico muy determinado: siglo IX-principios del siglo XI. El conjunto de materiales cerámicos localizados en este período es muy homogéneo y sin lugar a dudas la tipología de las piezas forma parte del material característico del período carolingio.

La fase de ocupación más antigua atribuible a la época altomedieval se caracteriza por tener un territorio definido a partir de la presencia de silos distribuidos por los espacios existentes de manera ordenada. A pesar de la falta de elementos constructivos asociados a esta fase, la distribución de los silos indica que en su momento el territorio se organizaba en función de unas estructuras, posiblemente hechas con materiales perecederos, que habrían articulado el territorio según una organización preconcebida, pero que no han perdurado hasta la actualidad. Uno de los principales factores que la caracterizan es la presencia cada vez más elevada de silos.

Otro factor a tener en cuenta es la presencia de diversos hogares. Estas estructuras de combustión, de poca entidad, se localizan directamente en el suelo sin ningún tipo de construcción asociada y presentan formas y dimensiones muy diversas. Para encontrar el origen de estos hogares debemos remontarnos a las fases más tardías del período romano, aunque su presencia en este período es muy puntual, prácticamente anecdótica. La consolidación de la presencia de estructuras de combustión produce en época altomedieval y resulta un nuevo elemento a tener en cuenta sobre la cada vez mayor incidencia que se tiene sobre el terreno. No obstante,

cabe destacar que aún nos encontramos ante una ocupación de tipo puntual, si bien cada vez más frecuente, y que posiblemente haya que relacionar la localización de los fuegos con momentos de ocupación vinculados al uso de los silos. En algún momento entre los siglos IX y X se produce un cambio importante en la organización de estas áreas próximas al recinto amurallado y se pasa de una ocupación de tipo más puntual o estacional a un poblamiento con una sólida estructuración. La intervención ha permitido documentar numerosas estructuras murarias que determinan unos espacios bien definidos y con una intencionalidad en su organización. La zona está constituida por pequeñas parcelas formadas por muros de piedra y arcilla que delimitan unos espacios interiores en los que se localizan numerosas estructuras de almacenamiento, muros de menor entidad y pozos de agua. Así pues, hay que relacionar las primeras construcciones que conforman la Vilanova dels Arcs con un territorio fuertemente agrícola, con una ocupación consolidada pero con una tipología que no llega a ser de tipo doméstico. La principal diferencia respecto a la fase anterior radica en que ahora se localizan en espacios delimitados, lo que obliga a una mayor concentración de las estructuras de almacenaje. Este entramado parcelario viene acompañado de una mayor complejidad productiva; lo evidencia que, junto con los silos, también se documenten recortes circulares para depositar contenedores cerámicos, y las fosas están asociadas a estructuras de madera, de las que actualmente sólo quedan los agujeros de poste en el suelo para su encaje. Esta zona ordenada a partir de diversas parcelas se articula asimismo en torno a una vía, de manera que nos encontramos ante un territorio definido a nivel estructural y bien comunicado con su entorno.

A finales del siglo X-principios del siglo XI se produce una nueva estructuración de este territorio que comporta un cambio en la organización establecida. La vía de circulación, las parcelas y las estructuras relacionadas son amortizadas por una serie de estratos que dan lugar a un espacio más amplio y con pocas evidencias de restos estructurales.

Se pasa pues de una zona muy compartimentada resultado de la presencia de pequeñas porciones de tierra a un territorio que posiblemente se articula en torno a recintos de mayores dimensiones fruto de una reorganización espacial, más que de un cambio en el concepto territorial. Respecto a la fase anterior, la presencia de restos estructurales vinculados a la tercera fase de ocupación altomedieval es escasa: dos estructuras murarias, un pozo de agua y un número muy reducido de silos. Es importante destacar que no se produce una ruptura respecto a la etapa precedente; no se evidencian elementos de destrucción ni de abandono y la falta de datos al respecto no implica necesariamente que se produzca un despoblamiento de la zona. Se documenta una clara continuidad en la tipología constructiva, las estructuras son de piedra y arcilla y en cuanto a distribución los muros mantienen la misma orientación que en la fase anterior. Nos encontramos, pues, ante un territorio extramuros con una ocupación consolidada que evoluciona internamente en función de sus necesidades pero que continúa organizándose en torno a espacios definidos a partir de la presencia de parcelaciones y siempre basándose en un orden preexistente. No será hasta el siglo XIII cuando el acueducto romano del Besòs quedará incorporado a las construcciones medievales, posiblemente dentro del proceso urbanístico en que se ve inmersa esta zona con la construcción de las primeras fincas de tipo doméstico. Las nuevas casas se erigen manteniendo los mismos espacios anteriormente ocupados por los muros que configuraban las diferentes parcelas, de manera que se mantiene el orden territorial establecido en época altomedieval.

La realización de una intervención preventiva en el solar número 39-41 de la calle Carders ha permitido localizar los restos de un taller cerámico del siglo XIII. El establecimiento del taller cerámico de la calle Carders se produjo en el marco del proceso de urbanización del *quarter* o barrio de Sant Pere, situado en el *suburbium* oriental de la ciudad de Barcelona. Los trabajos arqueológicos han permitido identificar diversos ámbitos de trabajo y los restos de un horno destinado a la producción de cerámica común bruñida y cerámica común vidriada verde y melada. Se trata de un horno de planta circular, de tiraje vertical, del que se han podido recuperar la caldera y la boca de carga. En el interior de la caldera se ha identificado un pilar central adosado a la pared del fondo de forma axial, que sustentaría la parrilla. Es un tipo de horno bien conocido por lo que respecta al mundo medieval, con paralelos en talleres tan destacables como Cabrera d'Anoia o el barrio de Sainte-Barbe en Marsella. Respecto al taller, cabe destacar que se han podido identificar claramente dos ámbitos y los vestigios de diversos muros que permiten entrever la existencia de otros cuatro espacios vinculados al taller, si bien las numerosas estructuras construidas en fases cronológicas posteriores han dañado considerablemente la superficie de estos cuatro espacios, lo que no permite una interpretación fiable. En consecuencia, los esfuerzos se han centrado en los ámbitos 1 y 2, que consisten en áreas de trabajo relacionadas con la manufactura de los materiales a hornear o con las tareas relacionadas con el funcionamiento del horno. El material cerámico objeto de estudio proviene de los estratos de amortización del horno y de los diversos niveles de circulación del taller. Se trata de piezas destinadas a la cocina y al almacenamiento, de formas tanto abiertas como cerradas, con un predominio de los materiales en cocción reductora. Estas cerámicas presentan unas particularidades morfológicas y decorativas que permiten una identificación inequívoca, y un acabado bruñido en toda la superficie de la pieza que le confiere un aspecto muy brillante. También destaca la utilización del espatulado y de aplica-

ciones plásticas como motivos decorativos más relevantes, que se identifican de manera aislada o en combinación y que denotan una intencionalidad de llevar a cabo una decoración elaborada de las piezas. Asimismo, se ha podido establecer un repertorio formal que pone de manifiesto la disonancia de la producción cerámica del taller de la calle Carders respecto de las producciones barcelonesas del siglo XIII ya conocidas.

En cambio, se han podido identificar numerosas similitudes, tanto en las formas como en las técnicas utilizadas en los acabados y en las decoraciones aplicadas a las piezas cerámicas, con las producciones de época almohade en territorio peninsular. Las numerosas coincidencias con talleres en los que la presencia de artesanado foráneo está claramente documentada (como por ejemplo el barrio de Sainte-Barbe en Marsella) nos llevan a plantear la hipótesis de la presencia de un ceramista de origen andalusí que regentaría el taller de la calle Carders.

Por otro lado, las escasas noticias que tenemos de la identificación de materiales cerámicos similares en intervenciones arqueológicas llevadas a cabo en la ciudad nos permiten plantear diversas hipótesis sobre la escasa difusión de los materiales cerámicos producidos en este taller. Una primera versaría en un escaso éxito comercial teniendo en cuenta las diferencias morfológicas y decorativas de las piezas producidas en el taller respecto de las producciones más habituales en los contextos del siglo XIII en Barcelona. Otra hipótesis, más verosímil si consideramos las similitudes con producciones almohades, es que esta producción habría estado destinada a un segmento de la población de cultura andalusí existente en la ciudad, circunstancia que habría restringido el marco comercial del taller así como su difusión por la ciudad.

La construcción de una nueva edificación en la zona donde se ubicaba el taller nos permite determinar el fin de la producción cerámica de éste en el último tercio del siglo XIII. Un taller que tiene sus orígenes en la urbanización del *quarter* de Sant Pere a principios del siglo XIII. Así pues, los datos aportados por este estudio suponen

**ENGLISH TEXT
SUMMARY**

with a short neck or no neck, a small flat base, usually narrower than the mouth and often a little thickened. The rim, with very characteristic moulded strip, is usually turned slightly outwards, which made it easier to place the top.

These pieces were marked with the workshop stamps, as indicated by the municipal regulations. We have been able to identify 37 workshop stamps; they are circular printed marks and some of which bear the name of the master potter. Once the shipping jar was put in circulation, the presence of the stamp made it possible to link it to the manufacturing workshop, which was responsible for any problem attributable to the container's quality. These jars often bear marks painted in black or red. These are merchant signs identifying ownership in the ports and in general throughout the distribution network.

The medieval shipping *alfàbies* can finally be as important a dating element as the amphora is today for the Roman and Late Antiquity period. They correspond to a very limited period, because with the outbreak of the 1462-1472 civil war, which put an end to Catalan trade expansion, the production of Barcelona *alfàbies* considerably decreased until their complete disappearance. Everything seems to indicate that when the activity was resumed after the war the shipping jars were made in Valencia. The number of Barcelona *alfàbies* in the backfills of Gothic buildings from the second half of the 15th century decreased considerably and, by the late 15th and early 16th centuries, they had practically disappeared except for some isolated pieces.

The archaeological intervention carried out at plot number 25 in Ripoll Street in Barcelona provides new data about the process of expansion of one of the oldest boroughs in Barcelona, Vilanova dels Arcs Vells. The most important discoveries are focused on a large number of structures from the early medieval era previously unseen in the area and related with the organisational process that took place in the suburban territory in the north of the city around the Roman aqueduct of the Besòs river. The documented archaeological remains allow us to establish up to three different phases of occupation in a highly determined chronological context from the 9th to early 11th centuries. The set of pottery materials found in this period is very homogeneous and undoubtedly the typology of these pieces forms part of the material characteristic of the Carolingian period. The earliest stage of occupation attributable to the low medieval period is characterised as having a defined territory based on the presence of silos distributed throughout the existing spaces in an organised way. Despite the lack of construction elements associated with this stage, the distribution of the silos indicates that at that time the territory was arranged around some structures, possibly made of perishable materials, which would have shaped the territory according to a preconceived arrangement but have not survived. The main factors that characterise it are the increasingly greater existence of silos. Another factor to bear in mind is the presence of different hearths. These minor combustion structures are placed directly in the ground without any kind of associated construction and have very diverse shapes and sizes. To discover the origin of these hearths we must go back to the later phases of the Roman period, although their presence in this period is very occasional, almost anecdotal. The consolidation of the presence of hearths occurred in the early medieval era and is a new element to consider in terms of its increasingly greater influence on the area. Moreover, this is still an occasional kind of occupation, albeit more frequent, and the location of the hearths is possibly related with moments

of occupation linked to the use of the silos.

At some moment between the 9th and 10th centuries there was an important change in the organisation of these areas near the walled enclosure from an occasional or seasonal occupation to a settlement with a solid structure. The intervention has allowed the documentation of numerous walled structures that determine well-defined and purposefully-arranged spaces. The area is made up of small plots formed by walls of stone and clay that delimit interior spaces housing numerous storage structures, minor walls and water wells. Therefore, the first constructions that make up Vilanova dels Arcs must still be related with a strongly agricultural territory, with a well consolidated occupation but with a non-domestic typology. The main difference with the previous phase is that now they are located in delimited spaces, which obliges a greater concentration of storage structures. This plot arrangement is accompanied by a more productive complexity, shown by the fact that, together with the silos, we also find circular parts where it was possible to place pottery containers. The pits are associated with wooden structures, of which now only the post holes made in the earth remain. This area, arranged based on diverse plots, is also structured around a road, so that we find a territory structurally-defined and well-connected with its surroundings.

In the late 10th and early 11th centuries, there was a new structuring of this territory that involved a change in the arrangement established until the time. The road, the plots and the related structures are infilled by a series of layers that give way to a broader space and with few signs of structural remains. It changed, therefore, from a highly compartmentalised area resulting from the presence of small portions of land to a territory that was possibly structured around bigger enclosures, following a spatial rearrangement rather than a change in the territorial concept. The presence of structural remains linked to the third phase of the early medieval occupation in relation to the previous phase are scarce, given that there are only two walled structures

**THE KILN IN CARDERS STREET.
A 13TH CENTURY PRODUCTION
CENTRE IN THE EASTERN SUBURBIUM
OF BARCELONA**

Esteve Nadal Roma

and a water well, and the number of silos has been greatly reduced. It is important to note that there was no break with the preceding stage and no signs of elements of destruction or abandonment and the lack of data on this does not necessarily imply that there was a depopulation of the area. A clear continuity in the constructive typology is documented, the structures are made of stone and clay, and in terms of distribution the walls maintain the same orientation as in the previous phase. So this is a territory outside the city with a well-consolidated occupation that evolved internally according to its needs but continued to be organised around spaces defined according to the presence of plots and always based on a pre-existing arrangement. It was not until the 13th century that the Roman aqueduct of the Besòs was incorporated into the medieval constructions, possibly within the urban process in which this area was immersed with the construction of the first domestic properties. The new houses were built maintaining the same spaces previously occupied by the walls that formed the different plots, thus preserving the territorial arrangement established in the early medieval period.

A preventative intervention in plot number 39-41 in Carders Street unearthed the remains of a 13th century pottery workshop. The establishment of the pottery workshop in Carders Street took place in the urban development process of the neighbourhood of Sant Pere, located in the eastern *suburbium* of the city of Barcelona. The archaeological excavation has helped identify several work areas and the remains of a kiln for the manufacturing of burnished coarse ware and glazed green and honeyed coarse ware. It is a circular-shaped kiln, with a vertical flue of which it has been possible to recover the firing chamber and the charging throat. Inside the firing chamber, an axial-shaped central pillar leaning against the back wall that would support the grill has been identified. It is, therefore, a well-known type of kiln in terms of the medieval world, with parallels in workshops as notable as Cabrera d'Anoia or the neighbourhood of *Sainte-Barbe* in Marseilles. We should note that it was possible to clearly identify two areas and the remains of several walls allowing us to glimpse the existence of four more areas linked to the workshop. It is worth pointing out that the numerous structures built in later stages have to a large extent damaged the surfaces of these four areas, which does not allow a reliable interpretation. Thus, the efforts have focused on areas 1 and 2, which are work areas related either with the manufacturing of the materials to put in the kiln or with tasks related to its operation.

The pottery materials studied come from the infilling strata of the kiln and from the different levels of the workshop. They are pieces for the kitchen and storage, both in open and closed shapes, with a predominance of reduction firing materials. These pottery pieces have morphological and decorative particularities allowing an unequivocal identification. A burnished finish on the whole surface of the piece gives it a very glossy appearance. Also notable is the use of the spatulated finishes and decorative applications as the most notable decorative motifs, which are identified separately or in combination and which denote the purpose of producing elaborate ornaments. Moreover,

it has been possible to establish a formal repertoire which reveals the discord of the pottery production in the workshop in Carders Street in comparison with other known Barcelona manufactured pieces from the 13th century.

In contrast, it has been possible to identify many similarities both in the shapes and the techniques used in the surface finishes and the decoration applied to the pottery pieces produced in the workshop, unlike production from the Almohad period in the Peninsula. The numerous coincidences with workshops in which the presence of artisans from outside Barcelona is clearly documented (such as the neighbourhood of *Sainte-Barbe* in Marseilles) leads us to suggest hypotheses on the presence of a potter from al-Andalus who would run the workshop in Carders Street.

Moreover, the poor circulation of pottery materials produced in this workshop (given that there has been little identification of similar pottery materials in archaeological interventions conducted in the city) leads to several hypotheses about the reason. A first hypothesis would be a poor commercial success bearing in mind the morphological and decorative difference of the pottery pieces manufactured in the workshop in contrast to most common pieces in the context of 13th century Barcelona. Another hypothesis, more likely bearing in mind the similarities with Almohad pottery, is that it would be aimed at the population of al-Andalusian culture living in the city. This would have limited the commercial scope of the workshop and its presence throughout the city.

The construction of a new building in the area where the workshop was located allows us to determine the end of the pottery production of the workshop in Carders Street in the last third of the 13th century, whose origins are found in the urban development of the neighbourhood of Sant Pere at the beginning of the same century. Thus, the data provided by this study represents the appearance of an additional element added to the previously produced studies on the Barcelona pottery of the 12th and 13th centuries.

TEXTES EN FRANÇAIS
RÉSUMÉ

siècle, car on ne trouve pas cette forme dans les ensembles de céramiques connus provenant du remblai des voûtes des bâtiments gothiques au-delà de cette date.

La forme la plus caractéristique et la plus abondante de cette production qui se poursuit tout au long du XIVe et du XVe siècle est la forme que nous avons appelée de type V. Elle correspond à une pièce de profil ovoïde légèrement allongé avec un col court ou sans col, une base plate et petite, normalement plus étroite que l'ouverture et souvent légèrement épaissie. Le bord, avec une petite baguette à moulure très caractéristique, se présente en général légèrement tournée vers l'extérieur, ce qui facilitait la disposition du bouchon qui fermait la pièce. Ces pièces étaient marquées des sceaux de l'atelier comme le demandait le règlement municipal. On a pu identifier 37 sceaux d'ateliers. Il s'agit de marques circulaires imprimées, certaines portent le nom du maître potier. Lorsqu'on mettait la jarre de transport en circulation, la présence du sceau rendait possible le lien avec l'atelier de production, atelier qui devait répondre à n'importe quel problème imputé au manque de qualité du récipient. Ces jarres portent souvent des signes peints en noir ou en rouge. Ce sont les marques qui permettent de reconnaître l'appartenance dans les espaces portuaires et en général dans tous les réseaux de distribution. *L'alfàbia*, la jarre médiévale de transport, représente un élément important pour la datation tout comme l'amphore à l'époque romaine ou de l'Antiquité tardive. On les utilise pendant un laps de temps assez précis car la guerre civile de 1462 – 1472 mit fin à l'expansion commerciale catalane, ce qui supposa une chute considérable dans la production d'*alfàbies* barcelonaises jusqu'à leur disparition totale. Il semble que lorsque l'activité reprend, après la guerre civile, les jarres de transport étaient fabriquées à València. La présence quantitative d'*alfàbies* barcelonaises dans les remblais de bâtiments gothiques de la seconde moitié du XVe siècle a considérablement diminué et vers la fin du siècle et le début du XVIe, on ne les trouve plus ou il n'en reste que quelques rares témoins.

L'intervention archéologique sur la propriété numéro 25 de la rue Ripoll de Barcelone apporte de nouvelles données quant au processus d'expansion de l'un des bourgs les plus anciens de Barcelone, Vilanova dels Arcs Vells.

Les fouilles les plus importantes se basent sur la localisation d'un nombre important de structures de l'époque du haut Moyen-âge inconnues dans la zone jusqu'à nos jours et liées au processus d'organisation qui se produit sur le territoire suburbain situé au nord de la ville, aux environs de l'aqueduc romain du Besòs. Les vestiges archéologiques trouvés permettent d'établir jusqu'à trois phases différentes d'occupation dans un contexte chronologique très déterminé – IXe siècle, début du XIe. L'ensemble de matériaux en céramique localisé de cette période est très homogène et sans aucun doute le type de ces pièces fait partie du matériel caractéristique de la période carolingienne.

La phase d'occupation la plus ancienne attribuable à l'époque du haut Moyen-Âge se caractérise par un territoire défini à partir de la présence de silos distribués de manière ordonnée dans les espaces qui existent. Malgré le manque d'éléments constructifs associés à cette phase, la distribution des silos indique qu'à l'époque le territoire s'organisait en fonction de structures, probablement faites avec des matériaux périssables, qui auraient articulé le territoire selon une organisation préconçue, mais qui n'ont pas été conservées jusqu'à nos jours. Les principaux facteurs qui la caractérisent sont la présence de plus en plus élevée de silos. Un autre facteur dont il faut tenir compte est la présence de différents foyers. Ces structures de combustion peu importantes se situent directement sur le sol sans aucun type de construction qui leur soit associées et présentent des formes et des dimensions très variées. Pour trouver l'origine de ces foyers, nous devons remonter aux phases les plus tardives de la période romaine, bien que leur présence, à cette époque, soit très ponctuelle, presque anecdotique. La consolidation de la présence de foyers se produit à l'époque du haut Moyen-âge et se présente comme un nouvel élément dont il faut tenir compte quant à l'incidence de plus en plus grande qu'il a sur le ter-

rain. Il faut cependant souligner que nous nous trouvons encore face à une occupation de type ponctuel, mais de plus en plus fréquent et que la localisation des foyers doit probablement être reliée aux moments d'occupation liés à l'utilisation des silos.

À un certain moment, entre les IXe et XIe siècles, un changement important se produit dans l'organisation de ces zones proches de l'enceinte fortifiée. On passe d'une occupation de type ponctuel ou saisonnier à un peuplement solidement structuré.

L'intervention a permis de documenter de nombreuses structures de murs qui déterminent des espaces bien définis et prouvent une intention dans leur organisation. La zone est constituée de petites parcelles composées de murs en pierre et en argile qui délimitent des espaces intérieurs dans lesquels on trouve de nombreuses structures d'emmagasinage, des murs de moindre importance et des puits à eau. Les premières constructions qui composent Vilanova dels Arcs doivent donc être mises en relation avec un territoire fortement agricole, avec une occupation bien consolidée mais d'un type qui n'est pas domestique. La principale différence par rapport à la phase précédente réside dans le fait qu'elles se situent maintenant dans des espaces délimités, ce qui les oblige à une plus grande concentration des structures de magasin. Cet entrelacs de parcelles s'accompagne d'une plus grande complexité de production, mise en évidence par le fait que l'on trouve aussi, précisément avec les silos, des parties circulaires dans lesquelles on pouvait insérer des récipients en céramique. Les fosses étaient associées à des structures en bois dont il ne reste actuellement que les trous de poteaux faits dans la terre pour l'emboîtement. Cette zone, ordonnée à partir de diverses parcelles, s'articule en même temps autour d'une voie, de manière que nous nous trouvons face à un territoire défini au niveau de la structure et qui est bien communiqué avec les environs.

À la fin du Xe siècle et au début du XIe, une nouvelle structuration de ce territoire se produit, elle apporte un changement dans l'organisation établie jusqu'alors. La voie de circulation, les

parcelles et les structures qui s'y rapportent sont amorties par une série de couches qui laissent la place à un plus grand espace et portent la trace de peu de restes structurés. On passe donc d'une zone très compartimentée, résultat de la présence de petites portions de terre, à un territoire qui s'articule probablement autour d'enceintes de plus grandes dimensions, fruit d'une réorganisation de l'espace plus que d'un changement dans le concept territorial. La présence de restes de structures liés à la troisième phase d'occupation datant du haut Moyen-âge sont rares par rapport à la phase précédente car nous ne trouvons que la présence de deux structures de murs, d'un puits à eau et le nombre de silos a diminué. Il est important de souligner qu'il n'y a pas de coupure par rapport à l'étape précédente, qu'on ne peut pas mettre en évidence des éléments de destruction ni d'abandon et que le manque de données n'implique pas obligatoirement qu'il se soit produit un dépeuplement dans la zone. On remarque clairement une continuité dans le type de construction, les structures sont en pierre et en argile et au niveau de la distribution des murs, ces derniers maintiennent la même orientation que lors de la phase précédente. Nous nous trouvons donc sur un territoire *extramuros*, faisant preuve d'une occupation bien consolidée qui, intérieurement, évolue en fonction des besoins qui lui sont propres, mais continue à s'organiser autour d'espaces définis par la présence de morcellements et en se basant toujours sur un ordre préexistant. Ce n'est qu'au XIIIe siècle que l'aqueduc romain du Besòs sera inclus dans les constructions médiévales, probablement lors du processus urbanistique dans lequel est plongée cette zone avec la construction des premières propriétés de type domestique. Les nouvelles maisons se dressent en conservant les mêmes espaces qui, auparavant, étaient occupés par les murs qui configuraient les diverses parcelles. L'ordre territorial établi pendant le haut Moyen-âge se maintient donc.

La réalisation d'une intervention préventive sur le terrain numéro 39 – 41 de la rue Carders a permis de localiser des restes d'un atelier de céramique datant du XIIIe siècle. L'établissement de l'atelier de céramique de la rue Carders se produit dans le cadre du processus d'urbanisation du quartier de Sant Pere, situé dans le *suburbium* oriental de la ville de Barcelone. Les travaux archéologiques ont permis d'identifier différents domaines de travail ainsi que les restes d'un four destiné à la production de céramique commune polie et de céramique commune vitrifiée en vert et miellé. Il s'agit d'un four de forme circulaire, à tirage vertical, dont on a pu récupérer la chaudière et la bouche de charge. À l'intérieur de la chaudière, on a trouvé un pilier central adossé au mur de fond de forme axiale, qui supporterait le grill. Il s'agit donc d'un four bien connu pour le monde médiéval, ayant des parallélismes dans des ateliers aussi célèbres que ceux de Cabrera d'Anoia ou du quartier de *Sainte-Barbe* à Marseille. En ce qui concerne l'atelier, il faut mentionner que l'on a pu identifier clairement deux zones et les traces de différents murs, ce qui permet d'entrevoir l'existence de quatre espaces de plus liés à l'atelier. Il faut dire que les nombreuses structures construites en phases chronologiques postérieures ont abîmé en grande partie la superficie de ces quatre espaces, ce qui ne permet pas d'en faire une interprétation fiable. Les efforts se sont donc centrés sur les espaces 1 et 2 qui consistent en zones de travail liées soit avec la manufacture des matériaux à enfourner, soit avec les tâches liées au fonctionnement du four. Le matériel de céramique objet d'étude provient des strates d'amortissement du four et des différents niveaux de circulation de l'atelier. Il s'agit de pièces destinées à la cuisine et à l'emmagasinement, de formes ouvertes ou fermées avec une dominante des matériaux en cuisson réductrice. Ces céramiques présentent des particularités morphologiques et décoratives qui en permettent une identification indiscutable, un achevé poli sur toute la superficie de la pièce, ce qui lui donne un aspect très brillant. Il faut aussi souligner l'utilisation de la spatule et des applications plastiques

telles que des motifs décoratifs très importants que l'on peut identifier aussi bien de manière isolée que combinée et qui montrent l'intention de réaliser une décoration élaborée des pièces. On a aussi pu établir un répertoire formel qui montre de manière manifeste la dissonance de la production céramique de l'atelier de la rue de Carders par rapport aux productions barcelonaises du XIIIe siècle déjà connues. Par contre, on a pu identifier de nombreuses similitudes aussi bien quant aux formes que quant aux techniques utilisées dans les finitions et dans les décorations appliquées aux pièces de céramique produites dans l'atelier par rapport aux productions d'époque almohades sur le territoire péninsulaire. Les nombreuses coïncidences avec des ateliers dans lesquels la présence d'un artisanat étranger est clairement établi (comme, par exemple, le quartier de *Sainte-Barbe* à Marseille) nous conduit à proposer l'hypothèse de la présence d'un céramiste d'origine andalouse qui aurait géré l'atelier de la rue Carders. D'une part, le peu de diffusion des matériaux céramiques produits dans cet atelier (étant donné que nous possédons peu d'informations sur du matériel céramique similaire dans des interventions archéologiques menées dans la ville) nous permet de proposer diverses hypothèses quant aux raisons de ce fait. Une première pencherait vers le peu de succès commercial étant donné les différences morphologiques et décoratives des pièces de céramique produites dans l'atelier par rapport aux productions plus habituelles dans les contextes du XIIIe siècle à Barcelone. Une autre hypothèse, plus vraisemblable compte tenu des similitudes avec des productions almohades, est que cette production aurait été destinée à un segment de la population de culture andalouse qui vivait dans la ville. Ce fait aurait restreint le cadre commercial de l'atelier et, en même temps, sa diffusion à travers la ville. La construction d'un nouveau bâtiment dans la zone où se trouvait l'atelier nous permet de déterminer la fin de la production céramique de l'atelier de la rue Carders vers la fin du XIIIe siècle. Un atelier qui a ses origines dans l'urba-